

LÜBNAN'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLER: HÜKÜMET STRATEJİSİ YOKLUĞUNDA EKONOMİK, SİYASİ VE MEZHEPSEL ZORLUKLAR

Murat Tinas

Dr. Murat Tinas, Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisidir. Tinas, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmaları sırasında Ürdün ve Lübnan'da Arapça eğitimini sürdürmüştür ve Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Tinas'ın başlıca akademik ilgi alanları Lübnan siyaseti, dış politika analizi, mezhebi kimliğin dış politikada etkisi ve Orta Doğu siyasetidir.

Suriye'deki savaş yakın gelecekte biteceğine dair somut bir işaret göstermezken komşu ülkeleri farklı yönleriyle derinden etkilemeye devam etmektedir. Mülteci krizi, diğer konular içerisinde hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde Suriye iç savaşının en büyük etkilerinden biri konumundadır. Coğrafi yakınlığı ve Suriye ile yoğun sosyo-tarihsel ilişkileri nedeniyle Lübnan, dünya genelinde kişi başına en yüksek mülteci yoğunluğuna sahip ülke hale gelmiş ve Suriye mülteci krizi açısından en büyük yüklerden birini taşımaktadır. Bu değerlendirme, Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin mevcut durumunu, Lübnan'ın bu krize tepkisini ve Lübnan'ın kendine özgü mezhepsel yapısı bağlamında ülkedeki Suriyelilerin varlığının toplumsal ve politik sonuçlarını analiz etmektedir. Lübnan'ın iç açmazlarıyla birlikte Suriye iç savaşının geniş kapsamlı etkileri hâlihazırda mevcut Lübnan politikasında ve ekonomisinde birtakım gerginliklerin birikmesine sebep olurken, mezhepsel boyutuyla birlikte Suriye'den gelen çok sayıda mülteci Lübnanlı liderlerin baş etmek zorunda kaldıkları başka bir büyük problem olarak kendini göstermektedir. Sonuç itibarıyla, mevcut durumda Suriyelilerin hızlı bir şekilde geri dönüşleri gerçekçi bir seçenek olmadığından sürdürülebilir çözümler için iç siyasi bölünmeleri de göz önüne alan kapsamlı bir ulusal stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriye'deki savaş yakın gelecekte biteceğine dair somut bir işaret göstermezken, komşu ülkeleri farklı yönleriyle derinden etkilemeye devam etmektedir. Suriye'deki insani durumun kötüleşmesi milyonları komşu ülkelere sığınmaya zorlarken hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde Suriye iç savaşının en büyük etkilerinden biri mülteci krizi olmuştur.

Suriye'deki olayların başladığı 2011'de Suriye nüfusunun 23 milyon civarında olduğu ve günümüzde 14 milyon Suriyelinin insani yardıma ihtiyaç duyduğu birlikte düşünüldüğünde Suriye'deki iç savaştan kaynaklanan insani trajedinin boyutu çok daha net hale gelmektedir. Söz konusu 14 milyonun 5 milyondan fazlası farklı ülkelerde mülteci olarak kayıt altındayken; 6,5 milyondan fazla insan yerinden edilmiş ve yaklaşık 4,7 milyon insan ulaşılması güç ve kuşatılmış bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedirler.¹ Coğrafi yakınlıklarından dolayı, komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan ve Ürdün, Suriye'deki

mülteciler için en büyük ev sahibi ülkeler olmuşlardır.

Lübnan, iki ülke arasındaki toplumsal ve tarihsel ilişkiler, ilk yıllardaki kolay giriş koşulları ve coğrafi yakınlığına ek olarak dilin örtüşmesi sebebiyle Suriye mülteci krizinde en büyük yüklerden birini taşımaktadır. Aslında Lübnan için mülteci krizi, özellikle Lübnan'ın mezhepsel yapısı ve bu mültecilerin demografik yönü göz önünde bulundurulduğunda daha da belirginleşmektedir. Dolayısıyla, bu değerlendirme sırasıyla Lübnan'daki mevcut mülteci durumunu, Lübnan'ın bu krize tepkisini ve Lübnan'daki Suriyelilerin varlığının toplumsal ve siyasi sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede bu çalışma, Lübnan'ın iç açmazlarıyla birlikte Suriye iç savaşının geniş kapsamlı etkileri hâlihazırdaki Lübnan politikasında ve ekonomisinde birtakım gerginliklerin birikmesine sebep olduğunu kabul etmekle beraber, mezhepsel boyutuyla birlikte Suriye'den gelen çok sayıda mültecinin Lübnanlı liderlerin baş etmek

zorunda kaldıkları başka büyük bir problem olarak ortaya çıktığını savunmaktadır.

Lübnan’da Suriyelilerin Varlığına Kısa Bir Bakış

Geçmişte ekonomik nedenlerden dolayı meydana gelen göçler nedeniyle Suriyelilerin Lübnan’daki varlığı yeni bir olgu değildir. İlk göç dalgası, 1950’li ve 1960’lı yıllarda yüz binlerce Suriyelinin, o dönemin kültürel, entelektüel ve çok daha önemlisi ekonomik merkezi olan ‘Orta Doğu’nun İsviçre’sinde ekonomik fırsatları aradığında başlamıştır. Alt ve alt-orta sınıf Suriyeliler iş olanakları ararken, liberal ekonominin etkisiyle hızlı ekonomik büyüme zengin girişimcileri işlerini ve ailelerini Beyrut’a taşımaya yöneltmiştir.² Hem iş gücü hem de yatırım açısından Lübnan’da Suriyelilerin varlığı 1990 yılından sonra Taif Anlaşması sonrası dönemde de Suriyelilere Şam’ın himayesinde sağlanan imkânlar nedeniyle artmıştır.

Bu tarihsel geçmiş nedeniyle Lübnan, ülke sınırları

içerisinde Suriyeli varlığı noktasında uzun bir geçmişe sahip iken 2011’den bu yana yaşanan muazzam mülteci akını, ülke üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Mart 2011’deki Suriye ayaklanmasının başlangıcından Mart 2017’ye kadar BMMYK tarafından resmen kayıt altına alınan Suriyelilerin sayısı 1 milyonu aşmıştır ve Suriye’den gelen Filistinli mültecilerin sayısı ise 30.675’e ulaşmıştır. Lübnan’da ayrıca yaklaşık 280.000 Filistinli ve 6.000 Iraklı mülteci bulunmaktadır. Buna ek olarak, BMMYK’nin Mayıs 2015’te Lübnan Hükümeti’nin talebi üzerine yeni mültecilerin kaydını durdurduğu gerçeği göz önüne alındığında, kayıtlı olmayan mülteciler de söz konusudur.

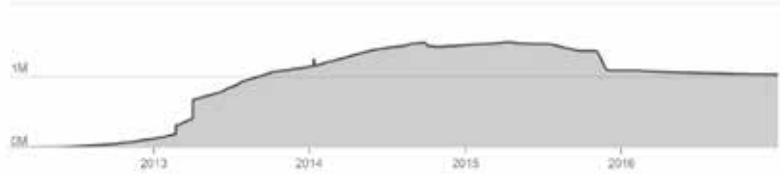
Ne kadar olduğu tam olarak bilinemeyen ancak şüphesiz önemli oranda olan kayıt edilmemiş Suriyelilerin sayısı ile birlikte, pek çok uluslararası kuruluş tarafından verilen resmi olmayan rakamlara göre, yaklaşık 6 milyon nüfusa sahip Lübnan’da 1,5 milyon civarında mültecinin bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴ Bu

Kayıtlı olmayan Suriyeliler ile birlikte değerlendirildiğinde, yaklaşık 6 milyon nüfusa sahip olan Lübnan’daki mültecilerin sayısının 1,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bu rakam, Lübnan nüfusunun dörtte birine denk gelmektedir.

Şekil 1: Lübnan'daki mülteciler ³	Kayıtlı Suriyeliler	Suriye'den gelen Filistinli Mülteciler
	1.011 milyon	30.675
	Filistinli Mülteciler	Iraklı Mülteciler
	277.985	6.000

rakam aslında, yerel nüfusun dörtte birine eşittir. Başka bir deyişle, ülkedeki neredeyse her dört kişiden birinin Suriye'den geldiği göz önüne alındığında,

kişi başına düşen mülteci sayısı itibarıyla dünya genelinde en yüksek yoğunluğa ulaşan Lübnan'ın krizle başa çıkma kapasitesi oldukça zorlanmaktadır.⁵

Şekil 2: Lübnan'da Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Sayısı⁶

Suriye Mültecilerinin Yaşam Koşulları

Özellikle mülteci krizinin ilk aşamasında Lübnan hükümeti ve halkı, cömertlikleri ve işbirliği çabaları nedeniyle takdir görseler de, krizin uzaması mültecilerin koşullarını kötüleştirmiş ve ev sahibi topluluğun yükünü arttırmıştır. Mültecilerin çoğunun hâlihazırda sınırlı kaynaklarla çok zor koşullarda yaşamlarını sürdürmesine rağmen, çatışmalar

sonlanmadığından ve Şam rejimi iktidarda kalmaya devam ettiğinden Suriye'ye dönmek, onlar için gerçekçi bir seçenek değildir.

Suriyeli mültecilerin üçte birinden fazlası, yerel topluluklar için büyük bir ekonomik yük oluşturdukları Bekaa, Akkar ve Baalbek-Hermel vilayetleri gibi Lübnan'ın yoksul bölgelerinde yaşamaktadırlar. Nitekim bu bölgelerde yalnızca Suriyeliler değil, aynı zamanda

yerel toplulukların da insani yardıma ihtiyacı vardır. Bu bölgelerden ayrı olarak Beyrut ve Lübnan Dağı bölgeleri de Suriyelilerin yaklaşık % 26'sına ev sahipliği yapmaktadır.

Suriye krizinin başlangıcında Lübnan'a gelen birçok mülteci, buradaki akrabaları ve tanıdıklarının yanına yerleşmeyi tercih etmişlerdir; ancak, ayaklanma ülke çapında bir iç savaşa döndüğünde, yerlerinden edilmiş Suriyeliler daha kalıcı konaklama seçenekleri aramaya başlamışlardır. Ancak, Lübnan Hükümeti'nin mülteci kampı kurmama politikası altında kira masraflarını karşılamayan pek çok mülteci ise kendilerine Bekaa ve Güney Lübnan'da çadır yerleşim yerleri oluşturmuşlardır.⁸

Çoğunluğunun genç ve çocuk olduğu ve 18 yaşın altındakilerin tüm topluluğun yarısından fazlasını oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, mültecilerin önemli bir diğer problemi mülteci çocuklara eğitim hizmeti verilememesidir.¹⁰ BMMYK'ya göre, okul çağındaki Suriyeli çocukların yarısından daha azının

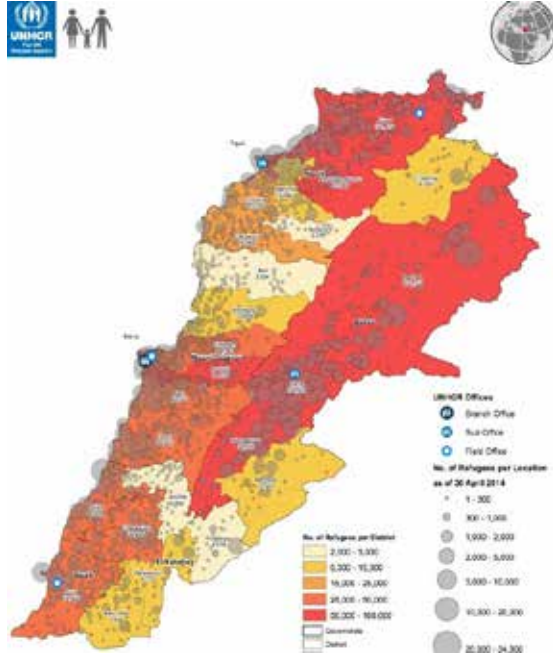
Lübnan'daki okullara erişimi mevcuttur. Ayrıca, erişim sahibi olanların çeşitli nedenlerle düzenli olarak derslere katılmadıkları rapor edilmektedir.¹¹ Mülteci çocuklar için düzenli eğitim verilememesi, uzun vadedi temel sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Suriyeli Mültecilere Yönelik Lübnan Politikası

Hâlihazırda kırılgan bir siyasi sisteme sahip ve Şam ile muğlak ilişkiler içerisindeki bir ülke olan Lübnan'da sığınma arayan Suriyelilere yönelik süreç içerisinde farklı politikalar uygulanmıştır. Bunun sebebi ise Lübnan'ın Suriyeli mülteci kriziyle kendi iç açmazları çerçevesinde mücadele etme gerekliliğidir.

Lübnan, ne 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye taraftır ne de konuyla ilgili yasal bir çerçeveye sahiptir. Mültecilere yönelik yasal bir çerçevenin bulunmadığı bir konjonktürde ilk başlardaki Lübnan hükümet politikası, mevcut düzenlemeleri ve ikili anlaşmaları devam

Hâlihazırda kırılgan bir siyasi sisteme sahip ve Şam ile muğlak ilişkiler içerisindeki bir ülke olan Lübnan'daki Suriyelilere yönelik, süreç içerisinde farklı politikalar uygulanmıştır. Bunun sebebi ise Lübnan'ın Suriyeli mülteci kriziyle kendi iç açmazları çerçevesinde mücadele etmesi gerekliliğidir.

Şekil 3: Suriyeli Mültecilerin Lübnan'da Bölgesel Dağılımı⁷

ettirmekten ibaret olmuştur. Nitekim mültecilere yönelik strateji, 2012 ortalarında Baabda Deklarasyonu'nda ilan edilen 'karışmama' (*dissociation*) ilkesi çerçevesindeki hükümetin resmi duruşuyla da uyum içerisindeydi. Ayrıca, krizin o dönemde Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de olduğu gibi kısa süreli olarak algılanıp ele alındığını belirtmek de önem arz etmektedir. Dolayısıyla ilk dönemdeki resmi politika ve tepki nispeten sakin ve sınırlıydı.

Her ne kadar Baabda Deklarasyonu, Lübnan'ı 'bölgesel

ve uluslararası çatışmalar ile bölgesel gerginliklerin olumsuz yansımalarının dışında tutmayı' hedeflese de pratikte Suriyelilerin Lübnan'a girişlerine ilişkin var olan ikili anlaşmaları sürdürmek çerçevesindeki tepkisizlik politikası (no-strategy policy), mülteciler için açık sınır politikası olarak yorumlanmış ve ülkedeki mülteci sayısı hızla artmaya başlamıştır. Suriye krizinin uzun sürmeyeceği beklentisiyle Lübnan hükümeti, Suriyelilerin Lübnan'a girişini kabul etmiştir. Ancak, Suriyelilerin

uzun vadeli yerleşmelerinin önüne geçmek amacıyla “mülteci” (*refugees, lajioun*) terimini kullanmayı reddetmiştir. Geçmişinde oldukça tartışmalı Filistinli mülteci deneyimine sahip olan Lübnan, uluslararası hukuk açısından daha az kalıcı bir statü ve daha az talepkâr bir konumundaki ‘yerinden edilmiş kişiler’ (*displaced persons, nazioun*) terimini kullanmayı tercih etmiştir.¹² Aynı tecrübeye dayanarak, hükümet ülkede mülteci kamplarının kurulmasını da reddetmiştir.

Lübnan toplumu Suriyeli mültecilere yönelik ulusal bir politikanın eksikliğinde sürmekte olan savaş konusunda radikal bir şekilde ayrılmış olduğundan, zaman içerisinde Lübnan bürokratik kuruluşları ve belediyeler Suriyelilerin girişine ve varlığına karşı birbirleriyle çelişen tepkiler göstermeye başlamışlardır. Nitekim Lübnan belediyeleri uzun bir özerklik geçmişine sahiptir. Bu nedenle, belediye polisleri ve bazı durumlarda yerel sivil güvenlik grupları tarafından uygulanan kendi yöntemleriyle sorunu ele almaya çalışmışlardır.¹³

Suriye krizinin çeşitli Lübnanlı aktörler tarafından farklı şekilde yorumlanması, zamanla Suriyeli mültecilerin varlığını Suriye yanlısı gruplar ve Suriye karşıtı gruplar ile partisini Hizbullah’la aynı çizgiye getiren Cumhurbaşkanı Mişel Aun arasında hassas bir konu haline getirmiştir.¹⁴

Şubat 2014’te mültecilere yönelik politikası daha az hoşgörülü sayılabilecek yeni bir hükümet kurulmuştur. 2014 baharına gelindiğinde, yerel kaygılar daha açık bir şekilde duyulmaya başlanmış ve yeni hükümet, daha önce hoş görülen gayri resmi sınır geçiş noktalarını kapatarak çalışmalarına başlamıştır. Ekim 2014’te ise hükümet, Suriyeli mültecilere ilişkin politika prensipleri raporunu onaylamıştır. Söz konusu rapor, yerinden edilmiş Suriyelilere ilişkin üç ana hedefi kabul etmiştir: (1) Suriyelilerin sayısını Lübnan’a erişimlerini sınırlandırarak ve Suriye’ye geri dönmelerini teşvik ederek azaltmak, (2) Suriyelilere yönelik güvenlik uygulamaları ve kontrollerini arttırmak, (3) Yerel ve ulusal otoritelerin yükünü

Suriye krizinin çeşitli Lübnanlı aktörler tarafından farklı şekilde algılanması, zamanla Suriyeli mültecilerin varlığını Suriye yanlısı gruplar ve Suriye karşıtı gruplar ile partisini Hizbullah’la aynı çizgiye getiren Cumhurbaşkanı Mişel Aun arasında hassas bir konu haline getirmiştir.

Şekil 4: Arsal'daki Suriyeli Mültecilerin Çadır Yerleşimleri⁹

rahatlatmak.¹⁵ Bu politika prensipleriyle Lübnan hükümeti, açık sınır politikasını daha katı vize ve ikamet yönetmelikleriyle değiştirerek ağırlığını koymaya çalışmıştır.

Bu yeni yaklaşımın uygulanmasında Genel Güvenlik Genel Müdürlüğü (GS) sorumlu tutulmuştur. Genel Müdürlük ülkeye giriş çıkışlardan da sorumlu bir güvenlik ve istihbarat kurumudur. Hizbullah'a yakın olduğu ileri sürülen Müdürlük, çoğunlukla Sünni olan Suriyelilerin Lübnan'a girişini kısıtlamak ve daha önce girmiş olanları kendi ülkelerine dönmeye teşvik etmek için gerekli önlemleri uygulamaya koymuştur. Açıkça görünüyor ki,

bu kısıtlamalar mülteci akışını yavaşlatmış ve Lübnan'da kalmayı daha zor ve masraflı hale getirmiştir. En azından resmi kayıtlar bunu onaylar niteliktedir. Ancak Dionigi'nin belirttiği üzere, bu politikalar Lübnan'ın güvenlik ve istikrarını olumlu yönde etkilememiştir¹⁶ çünkü Janmyr'in de dile getirdiği gibi giriş ve ikamet yenileme için getirilen yeni zahmetli gereklilikler, Lübnan'daki önemli sayıda Suriyelinin yasadışı statüye girmelerine neden olmuştur ki bu da nihayetinde söz konusu Suriyelilerin sömürülmelerinin veya ötekileştirilmelerinin yolunu açmıştır.¹⁷ Norveç Mülteci Konseyi, Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin yaklaşık

% 53-70'inin ve Suriye'den gelen Filistinli mültecilerin yaklaşık % 86'sının yasal oturma iznine sahip olmadığını belirtmektedir¹⁸

Sonuç itibarıyla, Lübnan'ın Suriyeli mültecilere karşı politikası, iki ülke arasındaki özel ilişkiler çerçevesinde düzenlenen açık sınır politikasından hem girişi hem de ikameti git-tikçe zorlaştıran daha zorlu düzenlemelerin uygulanması yönünde evrilmiştir. Bununla birlikte, bu yaklaşımlardan hiçbiri, sorunun altında yatan temel nedenleri ele almayı amaçlamamaktadır.

Suriyeli Mültecilere Yönelik Lübnan Algıları

2000'li yılların başından beri, özellikle de 2005'deki Hariri suikastıyla birlikte, Lübnan'daki farklı mezhepler Suriye'nin Lübnan'daki rolüne yönelik farklı fikirler geliştirmişlerdir. Nitekim Suriye'nin Lübnan politikasındaki rolü hakkındaki tartışmalar iç siyasette birbiriy-le rekabet halindeki iki kampın, 8 Mart ve 14 Mart İttifaklarının, oluşumunda ana ayrım nedeni

olmuştur. Dolayısıyla, Suriye'deki ayaklanma bahse konu kamplaşmanın doğal sonucu olarak Lübnan'daki farklı mezheplerin kendilerini Esad rejiminin yanında ya da Esad rejimine karşı konumlandırımlarına neden olmuştur. Bu sebeple, Lübnanlıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumları mülteci akışının günlük yaşamlarındaki ekonomik ve sosyal etkileri ile şekillenmekle birlikte yukarıda bahsedilen daha geniş bir bağlamda değerlendirilmelidir.

Mülteci kampı kurulmaması politikası nedeniyle Suriyeli mülteciler ülke genelinde Lübnan'ın en fakir ve geri kalmış mahallelerine dağılmışlardır. Bunun sonucu olarak, mültecilerin varlığı, yerel toplulukların hâlihazırda zor olan yaşam koşullarını daha da kötüleştir-miştir. Suriyeli mülteciler daha düşük maaşı ve daha uzun çalışma saatlerini herhangi bir sosyal fayda elde etmeksizin kabul ettikleri için, Lübnanlıların iş bulma imkânları sınırlanmıştır.¹⁹ Suriyeli mülteci akınına nispeten daha hoşgörölü yaklaşan Sünni cemaatlerin dahi sosyal ve ekonomik açıdan

Lübnan ekonomisinin olumsuz görünüşü her ne kadar yalnızca mültecilerin varlığı ile açıklanamazsa da, Suriye krizinin en somut sonucu olarak mülteciler, yerel toplumlar nezdinde bu kötü gidişattan sorumlu tutulmuşlardır. Bu da Lübnan halkı ile Suriyeli mülteciler arasındaki toplumsal gerilimleri keskinleştirmiştir.

sürdürülmesi güç maliyetlerden şikayetçi oldukları belirtilmektedir.²⁰ Lübnan ekonomisi daha önce de belirtildiği gibi Suriyeli iş gücüne dayalı bir geçmişe sahip olsa da, ülkenin bu çapta yeni bir mülteci ve işçi akınına içselleştirmesi mümkün değildir. Bu nedenle, 2015 yılında Lübnan Çalışma Bakanlığı, işverenlere Suriyeli birini çalıştırabilmeleri için işin Lübnan vatandaşları tarafından yapılmayacağını açıkça göstermeleri ön koşulunu getirerek mültecilerin yasal olarak çalışmalarını neredeyse imkânsız hale getirmiştir.²¹

İş olanakları dışında Suriye ile Lübnan arasındaki yoğun ilişkiler nedeniyle Suriye'deki iç savaş ve mülteci akını, zaten zorla işlemekte olan Lübnan ekonomisinde önemli problemlere neden olurken ekonomik büyümeyi de yavaşlatmıştır. Suriye'deki güvenlik durumu ve sınırların kapatılması göz önüne alındığında Lübnan'ın tek kara ticaret yolu tamamen durmuş ve ihracat düşüş göstermiştir. Buna ek olarak, malların yurtiçi fiyatları da piyasadaki arz ve talebin değişmesi

nedeniyle artış göstermiştir zira Suriye Lübnan için kara yoluyla ana ithalat kanalı ve kaynağıdır. Temel mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış, mültecileri ülkelerinde misafir eden Lübnanlılar için önemli bir problem teşkil etmektedir. Lübnan'daki iki önemli sektör olan gayrimenkul ve turizm de olumsuz etkilenmiştir. İstikrarsızlık ve güvenlik endişeleri yatırımcıları ve turistleri yatırım planlarını veya seyahatlerini yeniden düşünmeye itmiştir.²²

Özetle, Lübnan ekonomisinin olumsuz görünüşü her ne kadar yalnızca mültecilerin varlığı ile açıklanamazsa da, Suriye krizinin en somut sonucu olarak mülteciler yerel topluluklar nezdinde sorumlu tutulmuşlardır. Bu da Lübnan halkı ile Suriyeli mülteciler arasındaki toplumsal gerilimleri keskinleştirmiştir.

Suriyelilere Yönelik Mezhepsel Endişeler

Suriyeli mültecilerin ekonomik ve sosyal yönlerden neden oldukları sıkıntılar, aslında diğer komşu ülkelerin

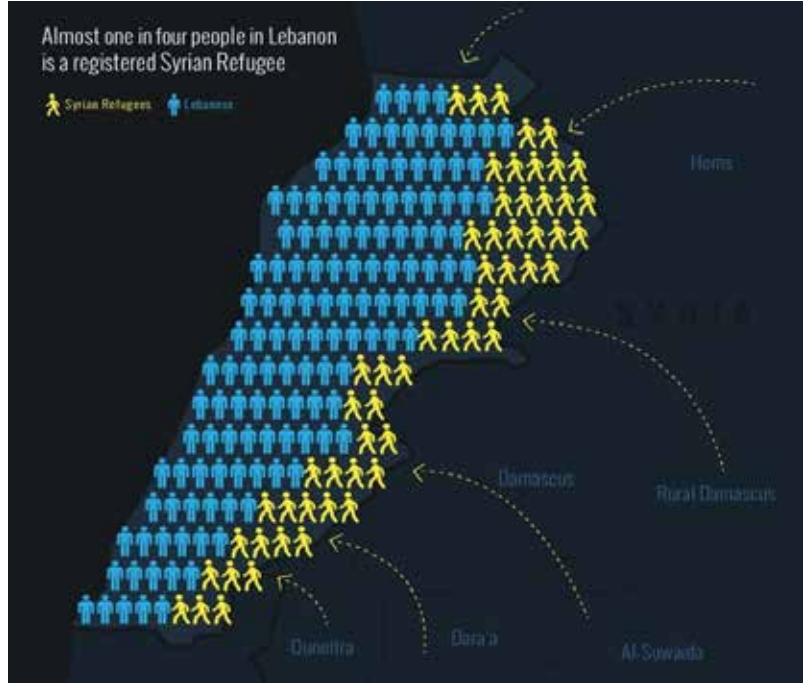
deneyimlerine benzer görülmektedir. Lübnan'ın, zayıf devlet yapısı ile birlikte kişi başı en yüksek mülteci yoğunluğuna sahip olan ülke olduğu gerçeği göz önüne alınırsa bu yükün Lübnan'ın kapasitesine nispeten daha fazla baskı uyguladığı söylenebilir. Ancak, Lübnan'daki mülteciler konusu, dini ve mezhebi grupların anayasal olarak tanındığı siyasi sistemi nedeniyle Lübnan'da kendine has sorunlar da oluşturmaktadır.

Lübnan için, Suriyeli mülteci akını sayı meselesinin ötesinde devletin kurulduğu mezhepsel denge için bir tehdit oluşturmaktadır. Şimdilik, yaklaşık % 30 Şii, % 30 Sünni ve % 35 Hristiyan olmak üzere büyük mezhep grupları arasında bir tür denge vardır. Ancak, Suriyeli mültecilerin çok büyük bir çoğunluğu Sünni'dir. Bu nüfusun önemli bir bölümünün yasal bir izinle veya izinsiz bir şekilde Lübnan'da kalıcı olarak yerleşmeleri, Sünni topluluğu Lübnan'daki en büyük topluluk haline getirecektir. Bu sebeptendir ki onların Lübnan'a gelişleri Maruniler ve Şiiler arasında

ciddi endişelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Öte yandan, bazı saha raporlarında, Suriyeli mültecilerin de başta Hizbullah olmak üzere Suriye yanlısı rejim gruplarının muhtemel saldırılarından korktuğu belirtilmektedir.²³

Suriye'deki iç savaşa tüm Lübnanlı grupların endişeleri ve çekincelerine rağmen yoğun bir şekilde katılan Hizbullah, çatışmanın Lübnan'a sıçramaması adına mültecilere karşı nefret söylemlerinde bulunmaktan özenle kaçınmaktadır. Örgütün yetkilileri, iki ülkenin makamlarını Suriyelilerin geri gönderilmesi amacıyla planlamalarda bulunmaya ve işbirliğine çağırmak dışındaki açıklamalardan şimdilik kaçınmaktadırlar. Bu bağlamda, en azından söylem seviyesinde Hizbullah liderlerinin mülteciler konusuna ilişkin olarak dikkatli bir şekilde krizin insancıl yanını vurguladığını ve aynı zamanda söz konusu mültecilerin uzun süreli kalmalarının olası etkilerinin altını çizdiği söylenebilir. Ancak uzun dönemli bir ikamet durumunda Hizbullah'ın konuya şiddetle

Lübnan için Suriyeli mülteci akını, sayı meselesinin ötesinde devletin üzerinde kurulduğu mezhepsel denge için bir tehdit oluşturmaktadır.

Şekil 5: Kişi Başına En Fazla Mülteci Düşen Yer Lübnan

direnç gösterebileceği beklenmelidir.

Benzer şekilde, Lübnan'da Suriyelilerin varlığı ile ilgili endişelerini dile getiren bir diğer ana siyasi grup ise Hristiyanlardır. Onların temel kaygısı ise Hristiyanların ülkede oransal olarak giderek azaldığı mezhepsel yapıdır. Buna paralel olarak, eski Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman, Suriyeli mültecilerin varlığını Lübnan için varoluşsal bir kriz olarak tanımlamıştır.²⁴ Benzer şekilde yeni Cumhurbaşkanı Mişel Aun, Suriyelilerin ülkelerine geri

gönderilmesini ve Suriye'de güvenli bölgeler oluşturulmasını ısrarla savunmaktadır.²⁵

Özetle, çeşitli Lübnanlı grupların Suriye'deki mültecilerin mezhepsel aidiyetlerine ilişkin endişeleri, Suriyeli mülteci krizinin Lübnan'a özel benzersiz bir boyutunu ortaya koymaktadır. Bu boyutuyla, Suriye'deki mevcut çatışmanın ortaya çıkardığı mezhepsel ayrılıkları, Maruniler de dâhil olmak üzere özellikle Sünniler ve Şiiler arasında bir gerginlik olarak Lübnan'a ithal etme olasılığı mevcuttur.

Sonuç

Bu politika özetinin ana sonuçlarından biri, Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin gerek yaşam koşulları gerek güvenlik endişeleri gerekse Lübnanlıların tutumları nedenleriyle ciddi derecede insani yardıma ihtiyaç duyduğudur. Bu nedenle çeşitli raporlar, Suriyeli mültecilerin çoğunun öncelikli tercihinin kendi ülkelerine dönmek olduğunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte, Suriye'deki iç savaşın geleceği belirsizliğini korurken Lübnan'a sığınmış Suriyelilerin geri dönüşü, en azından yakın gelecekte gerçekçi bir seçenek olarak görünmemektedir.

Suriyeli mültecilerin, halihazırda hassas bir denge üzerinde bulunan Lübnan ekonomisi ve siyasetini olumsuz bir yönde etkilediği açıktır. Bununla birlikte, mülteci krizinin Lübnan üzerindeki etkisinin altında yatan ana nedenleri tam olarak

anlamak için, Lübnan tarafında bahse konu sorunla başa çıkmak üzere düzenli olarak güncellenen rakamlar ve veriler ışığında net bir vizyon ve ulusal strateji eksikliği de dikkat çekicidir. Her ne kadar Lübnan hükümeti ve ilgili kurumları, özellikle krizin ilk döneminde beklenenden daha fazlasını yapmış olsalar da, sorunun Lübnan açısından kısa ve uzun dönemli neticeleri bakımından ciddiyetinin farkında olan bir politika geliştirmemişlerdir. İlk dönemde uygulanan açık sınır politikası, ülkede önde gelen siyasi grupların politik çıkarları ve mezhepsel endişelerine dayalı bir şekilde tepkisel olarak katı vize ve ikamet sınırlamaları ile değiştirilmiştir. Ancak bu girişimler, Lübnan siyasi ve bürokratik yapılarının soruna ilişkin kalıcı çözümler getirebilecek sürdürülebilir politikaların uygulamaya konulmasına da engel olmuştur.

SON NOTLAR

- 1 <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- 2 Amreessa Jagarnathsingh, Syrian Refugees' Livelihoods: The Impact of Progressively Constrained Legislations and Increased Informality on Syrians' Daily Lives, Lebanon Support Report Series, ss.6-7.
- 3 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
- 4 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>; and Katharina Lenner & Susanne Schmelter, Syrian Refugees in Jordan and Lebanon: between Refuge and Ongoing Deprivation?, Mobility and Refugee Crisis in the Mediterranean, IEMed-Mediterranean Yearbook 2016, s.122.
- 5 <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/4/533c1d5b9/number-syrian-refugees-lebanon-passes-1-million-mark.html>
- 6 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
- 7 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
- 8 Uluslararası Çalışma Örgütü, Arap Devletleri Bölgesel Ofisi, Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile(Lübnan'daki Suriyeli Mültecilerin Etkilerinin Değerlendirilmesi ve İstihdam Profilleri), 2014, s.16.
- 9 <http://www.timesofisrael.com/un-lebanon-to-host-1-5m-syrian-refugees-by-years-end/>
- 10 Uluslararası Çalışma Örgütü, ibid, s.13.
- 11 Finlandiya Göç Hizmeti, Syrian and Palestinian Refugees in Lebanon (Lübnan'daki Suriyeli ve Filistinli Mülteciler), Bilirkişi Raporu, Eylül 2016, ss.27-28.
- 12 Dallal E. Stevens, Shifting Conceptions of Refugee Identity and Protection: European and Middle Eastern Approaches, Warwick School of Law Research Paper No. 2014/10, 2014, Published version in Susan Kneebone, Dallal Stevens and Loretta Baldassar, Refugee Protection and the Role of Law: Conflicting Identities, Routledge, 2014; and Yazan Al-Saadi, Restrictions, Perceptions, and Possibilities of Syrian Refugees' Self-agency in Lebanon, Civil Society Knowledge Center, Lebanon Support, February 2015.
- 13 İnsan Hakları İzleme Örgütü, Lebanon: At Least 45 Local Curfews Imposed on Syrian Refugees (Lübnan: Suriyeli Mültecilere Uygulanan En Az 45 Yerel Sokağa Çıkma Yasağı), Ekim 2014, <https://www.hrw.org/news/2014/10/03/lebanon-least-45-local-curfews-imposed-syrian-refugees>
- 14 Lars Erslev Andersen, The Neglected Palestinian Refugees in Lebanon and The Syrian Refugee Crisis (Lübnan'da Göz Ardı Edilen Filistinli Mülteciler ve Suriye Mülteci Krizi), Danimarka Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, 2016, s.15.
- 15 Maja Janmyr, The Legal Status of Syrian Refugees in Lebanon (Lübnan'daki Suriyeli Mültecilerin Yasal Statüleri), Ön Rapor No.33, Issam Fares Kamu Politikası ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Mart 2016, s.8.
- 16 Filippo Dionigi, The Syrian Refugee Crisis in Lebanon: State Fragility and Social Resilience (Lübnan'da Suriye Mülteci Krizi: Devlet Kırılganlığı ve Sosyal Direnç), LSE Ortadoğu Merkezi Makale Serisi, No: 15, Şubat 2016, ss.16.
- 17 Maja Janmyr, ibid, s.4.
- 18 Norveç Mülteci Konseyi, Women Refugees in Lebanon and the Consequences of Limited Legal Status on their Housing, Land and Property Rights (Lübnan'daki Kadın Mülteciler ve Sınırlı Yasal Statülerinin Onların Barınma, Arazi ve Mülkiyet Hakları Üzerindeki Sonuçları), March 2016, s.10.
- 19 Uluslararası Çalışma Örgütü, ibid, ss.9-10.

- 20 Filippo Dionigi, ibid, s.21.
- 21 Finlandiya Göç Hizmeti, ibid, s.8.
- 22 Uluslararası Çalışma Örgütü, ibid, ss.34-35.
- 23 Finlandiya Göç Hizmeti, ibid, s.22.
- 24 Filippo Dionigi, ibid, s.19.
- 25 Reuters, Lebanese President Calls for Safe Zones in Syria for Refugees (Lübnan Cumhurbaşkanı Suiye’de Mülteciler için Güvenli Bölge Çağrısı Yapıyor), 3 Şubat 2017, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aoun-idUSKBN1511WQ>

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr